

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.

پیامدهای دور دوم ریاست جمهوری ترامپ

در ماه‌های اخیر صحبت‌های زیادی در مورد اینکه ریاست‌جمهوری دوم دونالد ترامپ در ایالات متحده چه معنایی برای اروپا، جنگ روسیه در اوکراین، جنگ اسرائیل و غزه و چین می‌تواند داشته باشد، مطرح شده است. اما یک کشور دیگر هم از نزدیک رقابت‌های انتخاباتی آمریکا را زیر نظر دارد و آن کشور ایران است. یک دور دیگر ریاست‌جمهوری ترامپ می‌تواند خطرات زیادی را برای ایران به همراه داشته باشد. به‌ویژه با توجه به زد و خورد‌های تند و تیز اخیرش با اسرائیل، تهدید قریب‌الوقوع یک جنگ گسترده‌تر در خاورمیانه و دیگر چالش‌های داخلی مهم. در چنین شرایطی، سه سناریو وجود دارد که براساس آنها دولت جدید ترامپ ممکن است تهدیدی برای نظام ایران باشد: یک شوک اقتصادی بالقوه، اقدام نظامی جسورانه‌تر علیه ایران و افزایش جنبش‌های اعتراضی در داخل ایران. در سال ۲۰۱۸، ترامپ ایالات متحده را از توافق هسته‌ای ایران خارج کرد و تحریم‌های فلج‌کننده‌ای را علیه این کشور تحت عنوان «فشار حداکثری» اعمال کرد. کمپین ترامپ صادرات نفت ایران را به پایین‌ترین سطح تاریخی یعنی زیر ۴۰۰ هزار بشکه در روز کاهش داد و به‌طور قابل توجهی دلارهای نفتی ایران را که حدود ۷۰ درصد از درآمدهای دولت را تشکیل می‌دهد، کاهش داد. بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰، ارزش پول ملی ایران بیش از ۶۰ درصد کاهش یافته است. پس از انتخاب جو بایدن به‌عنوان رئیس‌جمهور در سال ۲۰۲۰، ایران توانست صادرات نفت خود را افزایش دهد. اخیراً گزارش شده است که صادرات نفت ایران در سه‌ماهه نخست سال جاری به بالاترین میزان در شش سال اخیر یعنی حدود ۱/۵۶ میلیون بشکه در روز رسیده است. با توجه به تضعیف اقتصاد ایران، بازگشت احتمالی ترامپ می‌تواند موج جدیدی از فشارها را به همراه داشته باشد. به‌عنوان مثال، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران خاطرنشان کرده است که بازگشت ترامپ باعث می‌شود صادرات نفت ایران «دوباره آسیب ببیند». رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی همچنین با اشاره به کسری بودجه جاری ۳/۷ میلیارد دلاری کشور هشدار داد که بازگشت ترامپ مستلزم آمادگی برای «افزایش فشار تحریم‌ها و شوک اقتصادی» است. با توجه به سیاست‌های تندتر و ضدغربی‌تر ایران در دوران ریاست‌جمهوری ابراهیم رئیسی و تسلط جناح‌های رادیکال در پارلمان، ممکن است ترامپ حتی مصمم‌تر برای تشدید کمپین «فشار حداکثری» خود بر ایران باشد. پیروزی ترامپ در رقابت‌های مقدماتی جمهوری خواهان در اوایل سال جاری با کاهش ۲۰ درصدی ارزش ریال ایران هم‌زمان شد. در جبهه امنیتی، بازگشت احتمالی ترامپ یادآور زمان قابل توجهی است که در دوران ریاست‌جمهوری وی به ایران وارد شد و آن ترور سردار قاسم سلیمانی، فرمانده سابق نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در سال ۲۰۲۰ در حمله هوایی آمریکا است. در حمله هوایی اخیر اسرائیل به مجتمع دیپلماتیک ایران در پایتخت سوریه نیز هفت تن از نیروهای قدس از جمله دو ژنرال ترور شدند. این امر منجر به حمله تلافی جویانه بی‌سابقه ایران علیه اسرائیل شد. ترامپ نیز با انتشار مجدد یک رشته توییت تهدیدآمیز که در سال ۲۰۱۸ منتشر کرده بود به آن پاسخ داد. او همچنین در یک گردهمایی گفت: «در حال حاضر اسرائیل مورد حمله قرار گرفته است. این به این دلیل است که ما ضعف زیادی نشان می‌دهیم. اگر ما بر سر کار بودیم این اتفاق نمی‌افتاد.» با توجه به این لفاظی‌ها و تشدید تنش‌ها با اسرائیل، بازگشت احتمالی ترامپ می‌تواند ایران را حتی آسیب‌پذیرتر کند. برای مثال، می‌تواند منجر به افزایش اقدام نظامی ایالات متحده با اسرائیل علیه شبه‌نظامیان مورد حمایت ایران در عراق و سوریه یا حملات بالقوه جسورانه‌تر علیه خود ایران شود. انتخابات مجلس ایران و مجلس خبرگان، نهادی که رهبر را تعیین می‌کند، در اوایل سال جاری میلادی برگزار شد. میزان مشارکت رسمی رای دهندگان تنها ۴۱ درصد گزارش شده است. در پایتخت، مشارکت تنها ۲۴ درصد بود که کمترین میزان در تاریخ جمهوری اسلامی است. این سومین بار در چهار سال گذشته - از جمله دو انتخابات پارلمانی و یک انتخابات ریاست‌جمهوری - است که در آن مشارکت رای دهندگان زیر ۵۰ درصد بود. پیش از سال ۲۰۲۰، مشارکت رای دهندگان معمولاً از ۶۰ درصد یا حتی ۷۰ درصد فراتر می‌رفت. با توجه به این میزان کاهش مشارکت رای دهندگان و سه جنبش اعتراضی بزرگ و سراسری از سال ۲۰۱۷، رهبری ایران در میانه جدی‌ترین بحران اعتبار در تاریخ جمهوری اسلامی قرار دارد. در داخل کشور، رسانه‌ها پیشنهاد کرده‌اند که ظهور چهره‌های سیاسی غیرمحبوب و فوق محافظه‌کار می‌تواند نارضایتی عمومی را بیشتر کند. در چنین شرایطی، پیامدهای اقتصادی احتمالی ناشی از دومین دوره ریاست‌جمهوری ترامپ می‌تواند موج جدیدی از اعتراضات سراسری را در کشور دامن بزند.

دقیق‌های ایران

کارنامه دیپلماتیک علی اصغر خان حکمت از وزارت معارف تا وزارت امور خارجه

دیپلماسی بر پایه فرهنگ

داود دوستانی
خبرنگار گروه دیپلماسی

امروزه دیپلماسی امری تخصصی از گرایش‌های علوم سیاسی دانسته می‌شود و عمدتاً به کسانی سپرده می‌شود که چنین دانشی داشته باشند اما دور نپوده زمانی که سکان هدایت دیپلماسی ایران را حکیمان همه‌چیزدان برعهده داشتند. علی اصغر خان حکمت یکی از همین حکیمان و دانشمندان برگزیده بود که در میان ده‌ها شغل و خدمتی که از خود به یادگار گذاشته دوبار نیز هدایت وزارت امور خارجه را برعهده گرفته است. از علی اصغر خان حکمت بیش از همه به‌عنوان وزیر معارف دوران رضاشاه و مؤسس دانشگاه تهران یاد می‌شود اما دایره خدمات و فعالیت‌های او گسترده‌تر بود. علی اصغر خان حکمت گذشته از اینکه در درخشان‌ترین دوران خدمتش پنج سال وزیر معارف و رئیس دانشگاه تهران بود، دوبار وزیر کشور، دوبار وزیر امور خارجه، یک بار وزیر دادگستری، دو مرتبه وزیر پیشه و هنر، دو بار وزیر بهداشتی، سه بار وزیر مشاور و یک بار سفیر کبیر بوده است. او تنها دوبار وزیر امور خارجه شد و در فاصله میان این دوبار نیز به‌عنوان

ایران در سایر کشورها درخواست می‌کرد، انتشار بسیاری از آنها در مجله وزارت امور خارجه پس از گذشت چند دهه موجب گرد آمدن مجموعه‌ای از مقالات ارزشمند و پر محتوا درباره کشورهای مختلف دنیا به زبان فارسی شده است. خود او علاوه بر چندین کتاب و مقاله درباره هند مقالاتی درباره تایلند که سفیر غیرمقیم ایران در آن بود نیز در مجله وزارت امور خارجه منتشر کرد.

حکمت با برگزاری کنگره‌های بزرگ چون هزاره فردوسی و بزرگداشت سعدی و حافظ و گردآوردن مستشرقین جهان، ایران را به مرکز فرهنگی در آسیا بدل کرد و توجه جهانی را نسبت به تحولات ایران معطوف کرد و ایران‌شناسی در دانشگاه‌های دنیا را رونق بخشید. او با همت گماشتن بر گردآوری آثار تاریخی و نسخه‌های خطی ایران از سرتاسر جهان وزارت امور خارجه را در زمینه پاسداری از میراث فرهنگی ایران فعال کرد و جایگاه کشور را به‌عنوان یکی از پایه‌های تمدن بشری تثبیت کرد.

علی اصغر خان حکمت که در ادبیات و فقه نزد بهترین استادان سنتی تحصیل کرده بود و با تصحیح و انتشار تعدادی از آثار کهن زبان و ادبیات فارسی از متقدمان تصحیح این آثار است، اصلاحات مدرن نظام آموزشی را با هدایت و درخواست علی اکبر داور در اروپا مطالعه کرد و پس از بازگشت به ایران و برعهده گرفتن وزارت معارف در کابینه محمدعلی فروغی به‌خوبی مجری آن شد. او در مقام وزیر معارف مشوق و حامی تصحیح و انتشار بسیاری از آثار کهن زبان و ادب فارسی بود و در تاسیس برخی از مهمترین نهادهای مدرن ملی همچون فرهنگستان و انجمن آثار ملی و دانشگاه نقش مؤثر و اصلی داشت.

تولد و تحصیلات سنتی و نوین

علی اصغر حکمت در سال ۱۲۷۲، در کوهمره سرخی شیراز در خانواده‌ای روحانی به دنیا آمد. پدرش، میرزا احمدعلی حکمت، ملقب به معظم‌الدوله شیرازی، از مستوفیان شیراز و عموی سردار فاخر حکمت، از رجال دوره پهلوی بود. سردار فاخر یا رضا حکمت نیز در دوران پهلوی بارها به ریاست مجلس شورای ملی دست یافت و یک بار نخست‌وزیر شد. اجداد پدری علی اصغر حکمت از علمای شیراز بودند و مادرش فاطمه، ملقب به احتجاب‌السلطنه، دختر حاج میرزا حسن فسائی، نویسنده کتاب فارسنامه ناصری و جدش سیدعلی خان امیرکبیر صاحب شرح صحیفه بود. به گفته همایون صنعتی‌زاده، بعضی از اجداد حکمت یهودی بوده‌اند. منیر عزری نماینده آژانس یهود در ایران درباره اصالت یهودی علی اصغر خان حکمت می‌نویسد: «کیا دیدار مرا با علی اصغر حکمت وزیر خارجه، برنامه‌ریزی کرد. چندی پیش از این دیدار با من بود و او از خود شماس‌ست، من به خوبی به گفته‌اش پی نبرده بودم تا اینکه پس از چندی دانستم خانواده حکمت (خاخام، از یهودیان سرشناس شیراز بوده‌اند و بالای یکصدویست سال پیش از سر ناچاری از کیش خویش دست شسته‌اند شاید هم خواسته‌اند با گزینش نام خانوادگی حکمت، از تنها یادگار خانوادگی پاسداری کنند چراکه واژه خاخام در زبان عبری برابر با خردمند فرهیخته، دانشور، دانا یا پژوهنده است.) حکمت هرگز گزینشی به گشودن این راز نداشت و گویی پدیده یهودی‌گری در اندرونش از میان رفته بود تا بدانجا که هرازگاه شانه‌های ناسازگاری با اسرائیل در رفتارش دیده می‌شد.»

علی اصغر حکمت، تحصیلات مقدماتی خود را در مدرسه‌ی منصوریه، که موقوفه نیاکانش بود و مدرسه مسعودیه نزد آقا شیخ‌غلامحسین ادیب، معروف به لغوی، علوم ادبی و نزد آقا شیخ‌محمود حکیم، معروف به مسجد گنج، فلسفه و حکمت، و نزد تنی چند از علمای شیراز مباحثی از علوم قدیمه را گذراند و تا سن ۲۲سالگی در شیراز به آموختن علم و دانش مشغول بود. سپس برای ادامه تحصیلات از شیراز رهسپار تهران گردید و علاوه بر تحصیل در مدرسه آمریکایی در تهران (دبیرستان البرز) به تحصیلات ادبی، فقه، اصول و علوم معقول روی آورد و نزد فقها و حکمای طراز اول وقت مانند میرزا طاهر تنکابنی به تحصیل پرداخت. علی اصغر حکمت از هفده‌سالگی تا یک سال پیش از مرگ، نزدیک به شصت سال، به‌طور مرتب یادداشت روزانه داشته و نزدیک به صد دفتر یادداشت از او باقی مانده است. حکمت در سال ۱۲۹۷، وارد بخش خدمات دولتی شد و ضمن انتشار مقالات پژوهشی به تدریس و آموزش زبان انگلیسی در مدارس متوسطه پرداخت. در سال ۱۳۰۳، به‌عنوان رئیس اداره کارگزینی و بازرسی وزارت معارف برگزیده شده و تا سال ۱۳۰۹، در وزارت معارف خدمت نمود. او در این مدت چاپ یک مجله آموزشی، به نام «تعلیم و تربیت» را در وزارتخانه آغاز کرد. او با موفقیت مقالاتی را از بسیاری از افراد برجسته ادبی و علمی آن زمان، از جمله سیدحسن تقی‌زاده، بدیع‌الزمان فروزانفر و عباس اقبال آشتیانی خواستار شد. این مجله با نام جدید آموزش و پرورش تا آستانه انقلاب پابرجا بود. در سال ۱۳۰۴، وارد تشکیلات جدید علی اکبر داور در وزارت دادگستری شد و از طریق دوستی با داور به‌عنوان نماینده مجلس مؤسسان برگزیده شد و پس از آن، رایزن وزارت معارف شد. در سال ۱۳۰۹

سفیر کبیر ایران عازم هند شد اما در وزارت امور خارجه مانند سایر جاهایی که حضور داشت مبدع و مبتکر اقداماتی شد که برخی تاکنون نیز ادامه داشته‌اند. او مبتکر انتشار نشریه وزارت امور خارجه بود و کارکنان وزارت امور خارجه را به تحقیق و پژوهش در مورد کشورهایی که به آن مامور می‌شوند تشویق کرد و خود نیز در پنج سالی که در هند بود بیش از پنج عنوان کتاب مفصل درباره هند نوشت و در هند نیز به شناخت و ارتباط با ایران و زبان فارسی همت گماشت. او از کارکنان وزارت امور خارجه می‌خواست در کشورهای مقصد نماینده فرهنگ و تمدن ایران باشند و خود نیز در پنج سال ماموریتش در هند آئینه تمام‌نما از تاریخ و فرهنگ و ادبیات ایران بود. حکمت با حضور خود در وزارت امور خارجه بر اهمیت مسائل فرهنگی در سیاست خارجی تاکید کرد و توانست جایگاه مهم فرهنگ را در دیپلماسی به رخ بکشد و از آن بهره ببرد. حکمت نشان داد که نمایندگان سیاست خارجی ایران بایستی متناسب با فرهنگ و تمدن کهن این سرزمین دارای دانش کافی در این زمینه باشند و بتوانند از گنجینه تمدنی ایران برای ماموریت خود بهره ببرند. او در دوران وزارت امور خارجه خود توانست از دولت‌مردان بزرگ و دانشمند عصر خود بهره ببرد و بر غنای علمی وزارت امور خارجه بیافزاید. گزارش‌هایی که حکمت پیش و پس از ماموریت نمایندگان